

Nr 52.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden och anställningsvillkor; given Stockholms slott den 14 januari 1927.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed inhämta riksdagens yttrande över det förslag till bestämmelser angående de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden och anställningsvillkor, som av föredragande departementschefen förordats.

GUSTAF.

N. Gärde.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1927.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG.

T. f. chefen för justitiedepartementet statsrådet Gärde anför:

Vid 1920 års riksdag, då Kungl. Maj:t i proposition nr 334 begärde anslag till partiell löneförbättring för häradshövdingarna och till bestridande av vissa resekostnadsbidrag åt dessa befattningshavare, hemställdes i särskilda inom riksdagen väckta motioner dels att riksdagen i sammanhang med besvarandet av nämnda proposition ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning rörande frågan om avskaffande av sportelsystemet såsom avlöningsform för domare samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda, och dels att riksdagen ville besluta, att vid domsagas kansli skulle fast anställas erforderligt antal skrivbiträden såsom stats-tjänstemän med understöd, utom av ersättning för renskrivning från domhavanden, med vissa bidrag av statsverket såsom en mindre grundlön jämte ersättning för sjukhjälp och semester samt pension.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 juni 1920, nr 457, däri riksdagen anmälde, att riksdagen beviljat medel till partiell löneförbättring för häradshövdingarna jämte bestridande av vissa resekostnadsbidrag i enlighet med i propositionen angivna grunder, yttrade riksdagen beträffande den motionsvis väckta frågan rörande sportelsystemets avskaffande, att riksdagen funne en utredning i ämnet önskvärd och fördenskull ansåge sig böra hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan utredning, varjämte riksdagen förmälde sig kunna förutsätta, att vid en utredning i nyss angivna syfte frågan om beredande av statsanställning åt å domsagokanslierna tjänstgörande skrivbiträden komme att tagas under omprövning.

Den av riksdagen sålunda begärda utredningen har verkställts av sakkunniga, som tillkallats åren 1920 och 1922 och avgivit förslag i ämnet respektive den 24 september 1921 och den 28 februari 1923. Dessa sakkunniga föreslogo en omläggning av avlöningssystemet för häradshövdingarna, och skulle till följd härav kostnaderna för domsagoförvaltningen, således även avlöningen till de icke rättsbildade biträdena, övertagas av staten och dessa biträden alltså bliva statsanställda. De förslag, som av nämnda sakkunniga avgivits, hava icke av Kungl. Maj:t förelagts riksdagen.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 november 1925 har dåvarande chefen för justitiedepartementet samma dag tillkallat tre sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet med utredning huruvida — utan föregripande av frågan om organisationen av arbetet vid de allmänna underdomstolarna i samband med en rättegångsreform — redan nu kunde beredas en mera tryggad och i avlöningshänseende tillfredsställande ställning för de icke rättsbildade domsagobiträdena; och anförde departementschefen vid ärendets föredragning i statsrådet bland annat:

'Frågan om beredande av en mera tryggad ställning åt de vid domsagokanslierna anställda icke rättsbildade biträdena har länge varit aktuell. Att detta spörsmål ännu icke funnit sin lösning torde till väsentlig del vara att tillskriva den omständigheten, att man i avvaktan på den förestående rättegångsreformen icke velat vidtaga några mera genomgripande förändringar i avlönings- eller organisationsavseende beträffande de allmänna underdomstolarna.

Det torde ej heller låta sig göra att nu upptaga frågan om inrättandet av ordinarie statsavlönade skrivbiträdesbefattningar å domarekanslien. Såsom jag vid anmälan för Kungl. Maj:t den 13 mars 1925 av frågan angående anslag till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning (propositionen nr 173) framhållit, lär nämligen frågan om sportelsystemets avskaffande och dess ersättande av fasta löner för häradshövdingarna icke böra för närvarande upptagas till någon slutlig omprövning. På grund av det intima samband, som denna fråga äger med spörsmålet om de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsför-

hållanden och anställningsvillkor, måste vid sådant förhållande anstå med en definitiv reglering av detta senare spörsmål.

Emellertid synes det mig böra undersökas, huruvida man icke redan nu skulle kunna, utan att föregripa frågan om organisationen av arbetet vid de allmänna underdomstolarna vid en rättegångsreform, finna en anordning, som avlägsnade de värsta bristerna med avseende å de icke rättsbildade domsagobiträdenas ställning.

Då den till häradshövdingarna utgående expeditionslösen (sportlerna) avvägts med hänsyn bland annat därtill, att det åligger dem att själva avlöna erforderliga skrivbiträden, måste den provisoriska lösningen av förevarande spörsmål givetvis sökas genomförd utan att ökade kostnader för statsverket uppstå eller den rättssökande allmänheten ytterligare betungas.

De sakkunniga, som senast tillkallats, hava den 16 januari 1926 avgivit betänkande i ämnet (statens offentliga utredningar 1926:2) och därvid funnit en provisorisk anordning med avseende å ifrågavarande bitrådets avlöningsförhållanden och anställningsvillkor kunna vidtagas. Nämnda anordning avser vissa reglerande bestämmelser beträffande bitrådenas avlöning samt om beredande av semester, sjukhjälp och pension. Bitrådena skulle allt fortfarande äga anställning hos häradshövdingarna, som även under tiden för den provisoriska anordningen skulle hava att med inkomsterna av domsagorna svara för kostnaderna jämväl för denna del av domsagoförvaltningen.

De sakkunnigas förslag.

I fråga om lönebeloppet hava de sakkunniga föreslagit en bestämmelse av innebörd att biträde skall avlönas efter göromålets beskaffenhet och bitrådets duglighet men tillika ansett föreskrift böra meddelas om att lönen icke må sättas lägre än ett visst angivet belopp; och har härvid föreslagits det lönebelopp, som finnes angivet i löneklass 1 av löneplanen avdelning B i 9 § avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, enligt reglementets lydelse i kungörelsen den 6 juni 1925 (nr 270). Detta lönebelopp utgör i ortsgrupp A 1,500 kronor, ortsgrupp B 1,566 kronor, ortsgrupp C 1,632 kronor, ortsgrupp D 1,698 kronor, ortsgrupp E 1,764 kronor, ortsgrupp F 1,830 kronor och ortsgrupp G 1,896 kronor. Å nämnda belopp skulle jämväl åtnjutas dyrtidstillägg enligt de för befattningshavare i statens tjänst gällande allmänna grunder beträffande nyreglerade verk.

För tillgodonjutande av denna lön har förutsatts en daglig arbetstid av i allmänhet sju timmar. För kortare arbetstid skulle lönen utgå med ett i förhållande till den kortare arbetstiden reducerat belopp. Skyldighet att gälda minimilönen skulle icke inträda förrän biträde innehaft anställningen minst ett år. En nedsättning av lönen under föreskrivet minimibelopp har ansetts böra kunna äga rum för biträde, vars arbetsförmåga på grund av hög ålder eller eljest är nedsatt.

För biträde, som tillika är förordnat till kommissionär i domsagan, har föreslagits en i viss mån avvikande anordning. För sådant biträde skulle å den enligt eljest stadgade grunder beräknade lönen nedsättning kunna få äga rum med belopp, motsvarande två tredjedelar av den nettoinkomst, biträdet åtnjuter såsom kommissionär; och skulle då kommissionärsuppdraget få ombesörjas under den bestämda arbetstiden.

Bestämmelserna om minimilönen skulle gälla för de stadigvarande biträden, som oundgängligen erfordrades i domsagorna.

Antalet sådana biträden skulle, enligt den mening, som omfattats av de sakkunnigas majoritet, för varje domsaga, efter förslag av häradshövdingen, bestämmas av hovrätten, som även skulle äga att, där sådant av särskilda omständigheter funnes påkallat, efter framställning av häradshövdingen medgiva att i stället för anställande av stadigvarande biträde med viss daglig arbetstid annan anordning för ombesörjande av sådant biträdes göromål finge äga rum, varjämte hovrätten skulle äga medgiva nedsättning av lönen under föreskrivet minimibelopp.

Enligt ett vid betänkandet fogat särskilt yttrande av en av de sakkunniga skulle hovrättens befattning med hithörande frågor allenast avse att, där på grund av särskilda omständigheter anledning förekomme till nedsättning av lönen under vad som stadgats, hovrätten därtill skulle kunna lämna medgivande och det alltså överlämnas åt häradshövdingarna själva att bestämma angående antalet biträden, arbetstiden och vissa anordningar eljest för kansliarbetet. I anslutning till denna uppfattning föreslog nämnda ledamot av de sakkunniga även vissa regler för lörens bestämmande i de fall, då densamma beräknades efter annan grund än viss daglig arbetstid.

I förevarande frågor skulle det tillkomma hovrättens president att å hovrättens vägnar ensam fatta beslut.

Ett stadigvarande biträde, som innehaft anställningen minst ett år, skulle årligen äga att, när sådant kunde ske utan hinder för göromålets behöriga gång, åtnjuta semester under 20 dagar å tid, som häradshövdingen bestämde, och skulle, därest biträdet av behörigen styrkt sjukdom hindrades att tjänstgöra, biträdet under bortovaro från tjänstgöring av sådan anledning äga åtnjuta lönen oavkortad sammanlagt 25 dagar av ett och samma kalenderår.

För beredande av pension åt biträdena har föreslagits pensionsförsäkring av biträdena i enlighet med den i 34 § lagen om allmän pensionsförsäkring omförmälda, på frivilliga avgifter grundade försäkring. Och skulle för biträde, som innehaft anställningen minst ett år, genom häradshövdingens försorg inbetalning, för år räknat, äga rum med 100 kronor, varav en tredjedel finge avdragas å bitradets lön. För biträde med kortare arbetstid finge försäkringsavgiften i förhållande därtill reduceras.

Den i 34 § lagen om allmän pensionsförsäkring omförmälda, på frivilliga avgifter grundade försäkring kan anordnas antingen såsom enskild försäkring eller gruppförsäkring.

De sakkunniga hava utformat alternativa förslag, det ena för enskild försäkring och det andra för grupp-försäkring. Den för enskild försäkring fastställda pensionsåldern, 67 år, har synt de sakkunniga väl hög, om den också med hänsyn till pensionsrätten vid tidigare inträdande varaktig oförmåga till arbete icke synt dem vara alldeles oantaglig som ett provisorium. Grupp-försäkring med en särskilt för dessa biträden medgiven pensionsålder av t. ex. 62 år skulle enligt de sakkunnigas mening måhända ur denna synpunkt vara att föredraga. Å andra sidan skulle, enligt gällande bestämmelser, vid grupp-försäkring skriftligt avtal om försäkringsvillkoren ingås mellan pensionsstyrelsen och vederbörande, och vissa svårigheter hava i nu föreliggande fall synt erbjuda sig härför, då det icke torde finnas kontrahent, som kunde ingå ett dylikt avtal med pensionsstyrelsen. De sakkunniga tänka sig därför möjligheten, att i förevarande fall avtalet kunde ersättas av särskilda, av Kungl. Maj:t med stöd av 34 § i lagen om allmän pensionsförsäkring utfärdade föreskrifter. Vid enskild försäkring skulle vid inbetalningen av första försäkringsavgiften mellan häradshövdingen och biträdet träffas överenskommelse om val av tariff för försäkringen. Efter framställning av häradshövdingen kunde annan betryggande anordning med avseende å tillförsäkrande av pension åt biträde medgivas av hovrättspresidenten.

Enligt betänkandet skulle biträde anställas av häradshövdingen, som även skulle äga att, när skäl därtill förekomme, entlediga biträde. Entledigande av annan anledning än fel eller försummelse i tjänsten skulle ske efter skriftlig uppsägning, vilken så vitt möjligt borde ske senast tre månader före anställningens upphörande.

I fråga om sättet för genomförandet av den provisoriska anordningen innehöll betänkandet, att såsom villkor för rätten att från och med den 1 juli 1926 tillgodonjuta den förhöjning av expeditionslösen enligt kungörelser den 18 oktober 1918 (nr 796) och den 20 juli 1925 (nr 362), som provisoriskt medgivits för tiden intill berörda den 1 juli 1926, häradshövdingen skulle vara skyldig att underkasta sig ifrågavarande bestämmelser beträffande de vid domsagens kansli anställda icke rättsbildade biträdena, dock att bestämmelserna icke skulle äga tillämpning i domsaga, där häradshövdingen anmält, att han icke ville begagna sig av förhöjningen av expeditionslösen, som i så fall skulle redovisas till statsverket.

Sedan över de sakkunnigas förslag avgivits infordrade utlåtanden av rikets hovrätter, statskontoret, pensionsstyrelsen och häradshövdingarna samt styrelsen för föreningen Sveriges häradshövdingar — beträffande vilka utlåtandens innehåll jag tillåter mig hänvisa till den såsom bilaga vid detta protokoll fogade redogörelse — framlades frågan för riksdagen i en den 25 februari 1926 dagtecknad proposition, nr 167, däri Kungl. Maj:t begärde riksdagens yttrande över ett av dåvarande chefen för justitiedepartementet förordat förslag till bestämmelser i ämnet. Detta förslag anslöt sig väsent-

ligen till de sakkunnigas betänkande. Angående frågan om hovrättspresidenternas beslutanderätt i vissa avseenden ansåg sig dock departementschefen böra förordna den av reservanten bland de sakkunniga föreslagna och i flertalet yttranden förordade utvägen; och i fråga om de båda alternativ, som av de sakkunniga utformats beträffande biträdenas pensionering, förordade departementschefen det alternativ, som avsåg försäkringens anordnande såsom enskild försäkring.

Statsutskottet hemställde i avgivet utlåtande (nr 125), att riksdagen måtte förklara sig icke hava något att erinra mot det av departementschefen förordade förslaget. I en vid utlåtandet fogad reservation hemställdes emellertid, att riksdagen måtte förklara, att riksdagen icke hade något att erinra mot det i propositionen framlagda förslaget, i vad det avsåge beredande av pension och kostnadsfri sjukledighet åt de icke rättsbildade domsagobiträdena, men att ett ingripande från statens sida i övriga i förslaget angivna hänseenden i frågans nuvarande läge icke borde äga rum.

Första kammaren antog det förslag, som innefattades i reservationen, under det att andra kammaren biföll utskottets hemställan. Kamrarnas beslut skilde sig alltså därutinnan, att första kammaren ansåg, att något ingripande från statens sida icke borde äga rum ifråga om biträdenas avlönings- och semesterförhållanden, under det att andra kammaren, i likhet med statsutskottet, fann sig böra ansluta sig till departementschefens förslag därutinnan.

Med förmålan att sammanjämkning av de olika beslut, vari kamrarna sålunda stannat, ansetts icke kunna ske och att ärendet icke varit av beskaffenhet att kunna avgöras medelst gemensam omröstning, anmälde riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 juni 1926, nr 327, vad sålunda förekommit.

Några föreskrifter i detta ämne har Kungl. Maj:t därefter icke utfärdat.

Tiden för giltigheten av den enligt ovannämnda kungörelser den 18 oktober 1918 och den 20 juli 1925 medgivna tillfälliga förhöjningen av vissa lösensatser utgick, såsom i det föregående omnämnts, den 1 juli 1926.

Emellertid hade i en till Kungl. Maj:t ställd skrift styrelsen för föreningen Sveriges häradshövdingar hemställt, att de genom berörda kungörelser provisoriskt förhöjda lösensatserna måtte från och med den 1 juli 1926 varda definitivt införda i förordningen angående expeditionslösen, varjämte styrelsen för föreningen Sveriges stadsdomare i en annan till Kungl. Maj:t ställd skrift anhållit, att Kungl. Maj:t ville till prövning upptaga frågan om definitiv reglering av lösensatserna i nämnda förordning.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 29 juni 1926 av dessa skrifter erinrade chefen för finansdepartementet om Kungl. Maj:ts proposition till 1926 års riksdag angående de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden och anställningsvillkor och om frågans behandling i riksdagen samt anförde därefter bland annat: Vid den utgång, förslaget om ordnande

av de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden och anställningsvillkor sålunda erhållit, stode det för departementschefen klart, att en definitiv reglering av de genom kungörelserna den 18 oktober 1918 och den 20 juli 1925 provisoriskt bestämda lösensatserna icke för det dåvarande borde ifrågakomma. Frågan om förbättring av nämnda bitrådens villkor borde, enligt departementschefens förmenande, upptagas till förnyad behandling i sådan tid, att förslag i ämnet kunde föreläggas 1927 års riksdag. Därvid torde man böra i allt väsentligt upptaga de grunder, som förordats i omförmälda proposition. Därest ett efter sådan förnyad prövning framlagt förslag icke skulle leda till något resultat, syntes — vid det förhållande, att förhöjning av expeditionslösen bibehållits oförändrad vid det högsta belopp, vartill densamma en gång blivit fastställd, oaktat prisnivån därefter väsentligen sjunkit och en avsevärd nedsättning vidtagits beträffande andra former av dyrtidstillägg — böra tagas under omprövning, huruvida icke, åtminstone vad underdomstolarna på landet beträffade, en nedsättning av ifrågavarande provisoriskt fastställda lösensatser kunde anses påkallad. I avbidan å den avsedda regleringen av de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden och anställningsvillkor ansåge sig departementschefen emellertid böra förorda en förlängning till den 1 juli 1927 av giltighetstiden för kungörelserna den 18 oktober 1918 och den 20 juli 1925.

I enlighet med departementschefens hemställan förordnade Kungl. Maj:t genom kungörelse den 29 juni 1926 (nr 254), att nyssnämnda båda kungörelser skulle, med viss av särskilda omständigheter föranledd mindre ändring, äga förlängd giltighet tillsvidare intill den 1 juli 1927.

Sedermera har styrelsen för föreningen Sveriges häradshövdingar i en den 30 oktober 1926 dagtecknad skrift på anförda skäl hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förordna om definitivt införande i förordningen angående expeditionslösen av de sålunda provisoriskt förhöjda lösensatser för vissa expeditioner från häradsrätt och domhavande på landet; och har styrelsen därvid tillika — under framhållande att enligt förenämnda proposition till 1926 års riksdag tillämnade bestämmelser angående de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden och anställningsvillkor ställts i ett visst samband med omförmälda provisoriskt bestämda lösensatser — dels erinrat, att styrelsen i yttrande till Kungl. Maj:t den 12 februari 1926 förklarat sig icke hava något att anmärka mot sådana bestämmelser rörande de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden och anställningsvillkor, som sedermera angivits i nämnda proposition, dels ock tillkännagivit, att föreningen vid senast hållna årsmöte den 9 oktober 1926 godkänt styrelsens ifrågavarande yttrande.

Den i ärendet förebragta utredningen synes mig giva vid handen, att redan nu — i avbidan på en definitiv lösning av frågan om förändring av avlöningssystemet för häradshövdingarna — en provisorisk anordning till

T. f. departementschefen.

förbättrande av de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden och anställningsvillkor bör vidtagas.

Jag anser alltså förslag i ämnet böra ånyo framläggas för riksdagen; och synes mig därvid sakkunnigbetänkandet, som låg till grund för den till 1926 års riksdag avlåtna propositionen, kunna i allt väsentligt följas.

Visserligen är det sant att, såsom under behandlingen av frågan vid fjol-årets riksdag från vissa håll gjordes gällande, ifrågavarande biträden även under tiden för den provisoriska anordningen allt fortfarande skulle komma att vara anställda i häradshövdingarnas tjänst. Emellertid må härvid erinras, att dessa biträden obestriddligen utföra ett för staten nödvändigt arbete, varför deras förhållande icke kan anses såsom privatanställning i vanlig mening utan snarare måste betraktas såsom i det närmaste analogt med den ställning statsanställda biträden hos andra myndigheter intaga. Härtill kommer, att grunderna för inkomsterna av domsagorna, med vilka inkomster biträdenas avlöningsförmåner av häradshövdingarna bestridas, regleras enligt av statsmakterna fastställda normer. Med hänsyn till vad sålunda anförts lär fog förefinnas för ett ingripande från statens sida i samtliga de avseenden, som i de sakkunnigas utredning gjorts till föremål för behandling. Den provisoriska anordningen bör alltså omfatta såväl biträdenas sjukhjälp och pension som ock deras avlöning och semester.

I fråga om avlöningsbestämmelserna hava de sakkunniga föreslagit en mera allmän föreskrift av innebörd, att lönen bör bestämmas med hänsyn till göromålens beskaffenhet och biträdets duglighet, men tillika ansett föreskrift böra meddelas om att lönen icke må sättas lägre än visst angivet belopp. Att meddela mera ingående föreskrifter rörande lönebeloppet, såsom bestämmande av flera löneklasser och biträdenas placering i dessa, synes, då fråga är allenast om en provisorisk anordning, icke vara lämpligt eller erforderligt. De farhågor, som uttalats för att genom fastställande av en minimilön denna lätteligen skulle komma att anses såsom normallön och att mera kvalificerade biträden följaktligen kunde tänkas komma att drabbas av löneminskning, torde näppeligen vara befogade. Att häradshövdingarna genom införandet av föreskrift om minimiavlöning skulle finna sig föranlåtna att nedsätta lönen för dylika biträden med högre avlöning, torde knappast kunna förutsättas. I de fall, då häradshövdingarna hava behov av mera kvalificerade biträden, lära nog häradshövdingarna själva finna med sin fördel förenligt att giva dessa biträden en löneställning, som tillfullo motsvarar deras arbete och kvalifikationer.

Enligt sakkunnigförslaget skall emellertid efter vederbörande hovrättspresidents medgivande en nedsättning av lönen under minimibeloppet kunna äga rum för biträde, vars arbetsförmåga på grund av hög ålder eller eljest är nedsatt. Mot en dylik bestämmelse lär icke vara något att i princip erinra; dock synes sådan nedsättning böra ifrågakomma endast i undantagsfall, då biträdes arbetsförmåga är stadigvarande nedsatt i så avsevärd grad, att biträdet uppenbarligen icke gör skäl för minimilönen.

Att, såsom förslaget i denna del vidare innebär, biträdenas löner bestämmas att utgå efter olika ortsgrupper, torde vara lämpligt, så mycket hellre som redan nu ifrågavarande löner å olika orter åtminstone till en viss grad synas vara differentierade efter en sådan grund.

Enligt förslaget skola å de fasta lönebeloppen utgå dyrtidstillägg enligt de för befattningshavare i statens tjänst gällande allmänna grunder beträffande nyreglerade verk. Härvid torde emellertid böra iakttagas att, därest beträffande det statliga avlöningssystemet dyrtidstilläggen komma att inarbetas i de fasta lönerna, givetvis motsvarande anordning bör vinna tillämpning även beträffande nu ifrågavarande biträden.

I fråga om ledighet vid sjukdom läser det vara rimligt, att sådan ledighet icke göres helt kostnadsfri för biträdet, utan bör biträdet självt få vidkännas något avdrag å lönen, exempelvis en femtedel, och synes den tid, varunder biträde vid ledighet av nämnda anledning sålunda skulle äga bibehålla fyra femtedelar av lönen, skäligen kunna bestämmas till 25 dagar av ett och samma kalenderår. Beträffande semestertiden skulle väl kunna ifrågasättas någon ökning, särskilt med hänsyn till äldre och mera kvalificerade biträden, men då sådana biträden, enligt vad i ärendet inkomna uppgifter giva vid handen, redan nu i regel åtnjuta längre semester, och det icke läser kunna förutsättas att inskränkning härutinnan av häradshövdingarna vidtages, synes det vara tillfyllest med en föreskrift av innehåll att biträde äger åtnjuta nu ifrågavarande förmåner under *minst* de angivna tiderna.

Den av de sakkunniga föreslagna anordningen för biträdenas pensionering genom anslutning till den i 34 § lagen om allmän pensionsförsäkring omfördälda, på frivilliga avgifter grundade försäkring innebär i huvudsak, att varje årligen inbetald avgift bereder den försäkrade ett visst pensionsbelopp vid uppnådd pensionsålder eller vid tidigare inträdande varaktig oförmåga till arbete. Ehuru för de biträden, som uppnått högre ålder, de utfallande pensionsbeloppen för en föreslagen årlig inbetalning av 100 kronor komma att bliva ganska obetydliga, anser jag mig, då häradshövdingarna skäligen icke torde kunna åläggas större bidragsskyldighet i fråga om biträdenas pensionering än de sakkunniga föreslagit, såsom exempelvis vissa års retroaktiva avgifter för äldre biträden, och alltså i nu förevarande ordning en för de äldre biträdena mera tillfredsställande lösning av pensionsfrågan än förslaget innebär icke synes kunna ernås, likväl böra såsom ett provisorium tillstyrka den föreslagna anordningen.

Av de båda alternativ, som av de sakkunniga i denna del utformats, finner jag mig böra förordna det alternativ, som avser försäkringens anordnande såsom enskild försäkring. Visserligen är den enligt denna försäkringstyp för inträde av ålderspension stadgade åldern av uppnådda 67 år väl hög för ifrågavarande befattningshavare och skulle ur denna synpunkt grupp-försäkring med en lägre pensionsålder vara att föredraga, men med hänsyn till vad pensionsstyrelsen i ärendet anfört anser jag den enskilda försäkringen, då det nu allenast gäller en provisorisk anordning, böra givas företräde.

Vid den omläggning av den frivilliga pensionsförsäkringen, som i anledning av pensionsstyrelsens framställning kan förväntas bli genomförd, torde ock, såsom pensionsstyrelsen antytt, anordningar kunna vidtagas för att bereda redan anslutna personer tillfälle att i önskvärd utsträckning få för försäkring enligt de nya villkoren — i främsta rummet rätt till lägre pensionsålder — tillgodoräkna sig även tidigare erlagda avgifter.

De föreslagna bestämmelserna i ämnet skulle äga tillämpning å de vid domsagokanslierna stadigvarande anställda biträdena, således å de biträden, varav ett någorlunda konstant behov förefinnes. Däremot skulle bestämmelserna ej hava avseende å den skrivhjälp, som därutöver vid mera tillfällig anhopning av arbete erfordras. Enligt den mening, som omfattats av de sakkunnigas majoritet, skulle det tillkomma vederbörande hovrättspresident att, efter förslag av häradshövdingen, för varje domsaga bestämma antalet stadigvarande biträden, varemot en av de sakkunniga ansett ett hänskjutande av dylik fråga till hovrättspresidenten icke böra äga rum utan det böra överlämnas åt häradshövdingarna att härutinnan själva träffa avgörande.

För min del ansluter jag mig till den av reservanten bland de sakkunniga föreslagna och i flertalet yttranden förordade meningen, i enlighet varmed ett hänskjutande till hovrättspresidenten skulle äga rum endast i rena undantagsfall, då häradshövding ansåge sig böra påkalla nedsättning av lönen under stadgat minimibelopp. För vinnande av enhetlig praxis synes emellertid lämpligt att häradshövdingarna åläggas att angående de i domsagan anställda biträdena till hovrättspresidenterna insända uppgifter i de avseenden, som föreliggande förslag avser att reglera; därigenom blir tillfälle för hovrättspresidenterna att, om en oriktig praxis skulle utvecklas, därå fästa vederbörandes uppmärksamhet för åstadkommande av erforderlig rättelse.

Vad slutligen angår sättet för genomförande av de ifrågasatta anordningarna torde, såsom av de sakkunniga framhållits, hinder ej kunna anses föreligga att såsom villkor för häradshövdingens rätt att framdeles tillgodonjuta förhöjningen av expeditionslösen stadga skyldighet för häradshövding att beträffande de för domsagoarbetet erforderliga icke rättsbildade biträden vara underkastad de bestämmelser, som Kungl. Maj:t meddelar; men bör häradshövding, som icke vill underkasta sig dessa bestämmelser, efter anmälan vara därtill berättigad och för sådan händelse vara skyldig att till statsverket redovisa inflytande merlösen i den omfattning Kungl. Maj:t kan komma att bestämma.

Genom kungörelsen den 29 juni 1926, nr 254, har, på sätt ovan nämnts, Kungl. Maj:t förordnat, att dittills gällande kungörelser om förhöjning av expeditionslösen skulle äga fortsatt giltighet tillsvidare intill den 1 juli 1927. Genomförandet av föreliggande förslag angående de icke rättsbildade domsagobiträdena betingar, att förhöjningen i expeditionslösen framdeles icke gives temporär giltighet utan fastställs att gälla tillsvidare. Det torde emellertid böra framhållas, att den ökning av inkomsterna, som denna för-

höjning tillför häradshövdingarna, icke utan vidare får anses såsom norm-givande, då framdeles häradshövdingarnas lönefråga kommer att definitivt regleras.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte inhämta riksdagens yttrande över förslaget till bestämmelser i det föreliggande ämnet enligt av mig nu förordade grunder.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

E. Lindström.

Bilaga.

I de inkomna utlåtandena har i allmänhet icke framställts någon erinran mot att åtgärder redan nu vidtagas för att bereda de icke rättsbildade domsagobiträdena, som utföra ett för rättsskipningen oundgängligt arbete, en tryggare ställning än de hittills intaga, och hava i många fall dylika åtgärder framhållits såsom välbetänkta och synnerligen behjärtansvärda, därvid särskilt åsyftats lösningen av biträdenas pensionsfråga.

I en del av de från häradshövdingarna inkomna utlåtandena har emellertid uttalats, att den verkställda utredningen icke ådagalade, att missförhållanden skulle föreligga i sådan utsträckning, att ett statsingripande vore av nöden.

De skäl, som anförts mot de sakkunnigas förslag vad *principfrågan* angår, torde i stort sett bliva framhållna genom återgivande av vad Svea hovrätt härutinnan anført. Hovrätten, som håller före, att ett tvångsmässigt reglerande av de icke rättsbildade biträdenas avlöningsförhållanden icke bör komma till stånd, så länge dessa biträden skola anställas och avlönas av häradshövdingarna, yttrar bland annat:

Utän att i detta fall äga någon säker vägledning hade hovrätten dock trott sig kunna antaga, att de föreslagna lönesatserna mångenstädes överstege den årsinkomst, som under nuvarande konjunkture kunde uppnås av en ordinär renskriverska, och att i alla händelser mången häradshövding skulle finna det med sin fördel förenligt att, i stället för anställande av fasta biträden med sådan avlöning, som förslaget åsyftade, anlita tillfälligt skrivhjälp. Ett dylikt antagande finge väl ock anses ligga bakom de sakkunnigas förslag. Att å offentlig väg reglera minimiavlöningen för visst arbete kunde näppeligen ifrågasättas från annan utgångspunkt än att de påbudna minimitaxorna kunde väntas i många fall överstiga den arbetslön, som skulle framgå ur en av staten icke reglerad prisbildning.

Från en sådan utgångspunkt inställde sig emellertid i viss mån samma betänkligheter, som gjort sig gällande i fråga om en offentlig reglering av prisförhållandena å det rent privata området. När staten, såsom för närvarande vore fallet, i stället för att själv åtaga sig alla med rättsskipningen i domsagorna förbundna kostnader, ålade häradshövdingen att mot uppbärande av sportler själv bekosta avlölandet av de icke rättsbildade biträden, som han funne vara nödvändiga, så kunde ett dylikt entreprenadsystem förvisso sägas vara mindre tilltalande; men, så länge det finge äga bestånd, syntes man ej lätt kunna fränkomma den konsekvensen av systemet, att häradshövdingarna, inom de gränser som kunde utstakas av domareämbetets värdighet, finge i sitt organiserande av det till domsageförvaltningen hörande skrivarbetet anlägga ekonomiska synpunkter. Skulle staten härvidlag ingripa genom att för de fast anställda biträdena fastställa en minimiavlöning, som ej stode i skäligt förhållande till de på orten gällande arbetspriserna, och på samma gång söka motverka skrivarbetets överlämnande åt annan arbetshjälp än fasta biträden, så kunde det väl förväntas, att de häradshövdingar, som drabbades av en dylik lagstiftning, i de flesta fall skulle lojalt böja sig för densamma och därvid särskilt taga i betraktande, att den förmån, som sedan några år tillbaka tillgodokomme häradshövdingarna i form av förhöjd expeditionslösen,

stode i sammanhang med en såsom nödig betraktad förbättring av skrivbiträdenas avlöningsförmåner; men det skulle ej väcka större förvåning, om mången häradshövding skulle finna den fastställda minimi taxan oskäligt betungande, och om han, så långt detta lagligen låte sig göra, skulle söka undgå densamma verkningar. Skulle det i något fall rent av inträffa, att en häradshövding, med åsidosättande av den fastställda taxan, med ett biträde träffade överenskommelse om lägre avlöning, vore ett dylikt förfarande av en rättvisans handhavare helt visst högeligen klandervärt och ägnat att bestraffas; men vissa, ännu ej föråldrade erfarenheter från andra områden, där offentlig prissättning ägt rum, syntes dock innebära en maning till statsmakten att, av omtanke om rättsordningens helgd, avhålla sig från en dylik prissättning, så länge densamma ej påkallades av ett verkligt nödläge. Förbises borde måhända ej heller, att av förslagets genomförande skulle kunna bliva en följd, att en eller annan häradshövding, som för närvarande avlönade sina biträden med högre belopp än de föreslagna, kunde i de fastställda lön taxorna se en anledning till minskning av de nuvarande beloppen. Skulle, såsom ej vore uteslutet, en dylik minskning drabba vissa mera kvalificerade biträden, låge häri en ej oväsentlig olägenhet även för det allmänna.

Det kunde jämväl befaras, att en eller annan häradshövding skulle för en honom påtvingad höjning av bitrådets årslön söka vinna kompensations genom ett utnyttjande till det yttersta av bitrådets arbetskraft.

I fråga om den föreslagna *minimiavlöningen* har i det övervägande antalet utlåtanden någon erinran icke framställts.

I en del utlåtanden har beträffande denna fråga gjorts anmärkningar i huvudsakligen följande avseenden: Systemet med *minimiavlöning* kunde alltför lätt föranleda att *minimilönen* även komme att anses såsom *maximilön*, så att mera förtjänta och kvalificerade biträden kunde befaras icke komma i åtnjutande av högre lön. Häradshövdingarnas egna löneförmåner vore icke bestämda med hänsyn till olika ortsgrupper, vadan skyldighet för häradshövdingarna att avlöna biträdena efter sådan grund bleve kännbarare för häradshövdingar, som vore bosatta å de dyrare orterna. *Minimilönen* borde därför vara lika i alla domsagor och av bitrådets duglighet, dyrortsförhållandena och andra inverkan omständigheter betingad högre avlöning bero på överenskommelse mellan häradshövdingen och bitrådet. I varje fall borde endast dyrtidstilläggen utgå efter ortsgruppering eller beräknas å ett för alla lika lönebelopp. Skulle biträdenas lön utgå efter olika ortsgrupper förutsatte detta en omreglering av häradshövdingarnas tjänstgöringspenningar och förvaltningskostnadsbidrag. *Minimilönen* vore högre än som i vissa fall stode i lämpligt förhållande till bitrådes kompetens och duglighet och den vore högre än den lön, som bereddes på andra håll anställda biträden i motsvarande ställning. Särskild bestämmelsen att biträde redan efter ett års anställning skulle vara berättigat åtnjuta *minimilönen* vore icke lämplig eller skälig, enär biträden understundom anställdes vid mycket ung ålder, redan vid 17 och 18 år, och knappast kunde anses fullt kompetenta efter endast ett års anställning. I statstjänst behövde biträdena i allmänhet tjänstgöra längre tid än ett år såsom extra. Förslag hava framställts om att för rätt till åtnjutande av *minimilönen* borde föreskrivas en anställningstid av 2, 3 eller 5 år. Om *minimilönen* sänktes, eller längre anställningstid såsom villkor att komma i åtnjutande därav föreskreves, borde lönen sedan med lämpliga mellantider höjas, till fördel för de äldre bi-

trädena, som ägnade sig åt yrket och icke endast under kortare tid antoge plats.

Svea hovrätt har föreslagit, att undantag från bestämmelsen om minimilön borde göras för de fall, att kansligöromålen utfördes av nära anhöriga till häradshövdingen; och har hovrätten vidare framhållit, att den föreslagna bestämmelsen att för biträde, vars arbetsförmåga av en eller annan anledning vore nedsatt, lönen finge nedsättas under det normala beloppet, vore ägnad att framkalla betänkligheter. Den nedsättning av arbetsförmågan, som — framför allt hos kvinnor — ofta plägade inställa sig åtskilliga år före den pensionsålder, som kunde tänkas ifrågakomma, syntes icke böra få giva anledning till yrkanden på lörens nedsättande. En häradshövding har uttalat, att förslaget ej reglerade avlöningen för sådana biträden, som arbetade mot viss betalning för timme eller sida, en avlöningsform, som särskilt vid brådskande arbete och vid anhopning förekomme och vore ändamålsenlig. Att helt avskaffa denna avlöningsform, om detta avsåges, syntes ej lämpligt.

I fråga om den föreslagna nedsättningen av minimilönen för det fall, att biträde är förordnat till kommissionär i domsagan, med två tredjedelar av den nettoinkomst, biträdet åtnjuter såsom kommissionär, har i några utlåtanden framhållits, att hela nettoinkomsten eller mera än två tredjedelar därav borde få avräknas, enär uppdraget utfördes å häradshövdingens arbetstid och med användande av hans materialier samt ett dylikt biträde i regel icke ägde större kvalifikationer än andra biträden. Avräkning med hela nettoinkomsten betingades även av hänsyn till de mindre domsagorna, där inkomsten av kommissionsuppdrag vore ringa. Å andra sidan har en häradshövding ifrågasatt, huruvida häradshövdingarna borde få draga någon fördel av kommissionärens verksamhet.

Beträffande de föreslagna bestämmelserna om *biträdes entledigande* har i några utlåtanden framhållits, bland annat, att dessa vore föga betryggande för biträdena, att en minimilängd för avtalet och längre uppsägningstid skulle kunna föreskrivas, att ömsesidig uppsägningstid borde stadgas, att bestämmelse saknades angående rätt att klaga över entledigande, samt att biträde, som förhölle sig olämpligt, även om det icke kunde räknas såsom fel eller försummelse i tjänsten, borde kunna entledigas utan uppsägning.

Förslagets bestämmelser om *semester och kostnadsfri sjukledighet* hava i några utlåtanden föranlett erinringar i följande avseenden: Semestern syntes för äldre biträden vara väl kort och borde rätten till semester vara ovillkorlig. En längre anställningstid än ett år torde kunna föreskrivas för rätt till minimisemestern. Den tid, varunder biträdet borde äga åtnjuta kostnadsfri ledighet vid sjukdom, skulle däremot kunna något inskränkas, så att denna tid och semestern sammanlagt ej överstege 45 dagar. Förslaget skulle kunna föranleda, att för biträden, som nu åtnjuta längre semester än 20 dagar, denna minskades till nämnda antal dagar. En häradshövding har föreslagit, att under ledighet för sjukdom å biträdets lön skulle avdragas någon del såsom lämpligt korrektiv mot missbruk.

Förslaget i fråga om *pensionsbestämmelserna* har styrelsen för föreningen Sveriges häradshövdingar ansett mycket behjärtansvärt och har förslaget i denna del vunnit anslutning från de flesta häradshövdingar och övriga hörda myndigheter.

Nämnda styrelse har för sin del tillstyrkt det alternativ, som avser gruppförsäkring.

I en del av från häradshövdingarna inkomna utlåtanden har emellertid även gjort erinringar mot förslaget i denna del, därvid huvudsakligen anförts: Det syntes tvivelaktigt, huruvida häradshövdingarna borde åläggas denna förpliktelse, då biträdenas anställning icke sträckte sig över särdeles många år. Häradshövdingarna borde icke drabbas av så högt bidrag till pensioneringen som föreslagits. Bidrag från häradshövdingarna borde ej ifrågakomma förrän biträde fyllt 25 eller 30 år och 3 eller 5 år innehåft sin anställning. Endast sådana, som verkligen ägnade sig åt yrket, borde nämligen beredas pension. Pensionsförsäkringen borde äga rum endast då biträdena därom gjorde framställning. I övriga fall borde beloppet insättas på kapitalräkning att lyftas vid biträdets avgång eller annan giltig anledning. Det kunde ifrågasättas, huruvida ett biträde mot sin vilja kunde tvingas att bidra till den föreslagna pensioneringen. Om häradshövdingen och biträdet därom vore ense, borde pensionsförsäkringen icke påtvingas. I åtskilliga utlåtanden har särskilt berörts de äldre biträdenas pensionsfråga, som i endast ringa mån tillgodosåges genom förslaget, och har härvid framhållits, att dessa biträden borde direkt pensioneras av staten.

Svea hovrätt har i denna del anfört bland annat:

Den i förslaget behandlade frågan om de icke rättsbildade domsagobiträdenas pensionering vore enligt hovrättens mening icke nödvändigt förknippad med övriga delar av förslaget. En pensionering, byggd på den av de sakkunniga förordade principen om skyldighet för häradshövdingar och biträden att för vinnande av försäkring enligt 34 § i lagen om allmän pensionsförsäkring inbetala vissa jämförelsevis obetydliga belopp, syntes kunna komma till stånd utan rubbning av biträdenas karaktär av privatanställda. De farhågor för den föreslagna lagstiftningens effektivitet, åt vilka hovrätten givit uttryck, när det gällt själva avlöningsförmånerna, kunde knappast sägas vara för handen, när fråga vore om de obetydliga pålagor, som pensioneringen skulle betinga. Å andra sidan medförde en pensionering av även blygsamma mått så stora fördelar ej blott för biträdena och häradshövdingarna utan även för det allmänna, att åtgärder för dess genomförande syntes högeligen önskvärda. Hovrätten ansåge sig alltså böra tillstyrka, att för varje i domsaga anställt biträde ett årsbelopp av 100 kronor av häradshövdingen inbetalades till allmänna pensionsfonden. Att, såsom förslaget avsåge, låta beloppet bero av den dagliga arbetstidens längd, så att, när arbetstiden understeg sju timmar, beloppet i mån därav minskades, borde så vitt möjligt undvikas, då eljest pensionsbeloppen kunde komma att nedgå till orimligt låga siffror.

I fråga om arten av den försäkring, som skulle motsvara den föreslagna årspremiem av 100 kronor, innebure förslaget två särskilda alternativ — enskild försäkring och grupp-försäkring.

Hovrätten ansåge för sin del, att redan från början borde — om så erfordrades genom ändring i lagen om allmän pensionsförsäkring — bestämmas, vilken försäkringstyp härvidlag borde komma till användning; och föreställde sig hovrätten, att en lämplig anordning skulle vara att finna i en grupp-försäkring, omfattande samtliga icke rättsbildade domsagobiträden och medförande rätt till ålderspension vid 62 års ålder samt en lägre pension vid tidigare inträdande varaktig arbetsoförmåga.

En pensionering av detta slag ledde, i förening med den i pensionsförsäkringslagen förutsatta obligatoriska försäkringen, till en nödtorftig

bärgning för de försäkrade, som vid yngre år började erlägga avgifter och därmed fortfore, till dess pensionsåldern inträdde. För dem, som vid anordningens ikraftträdande redan uppnått en något högre ålder, bleve däremot de pensionsbelopp, som komme att utgå för 100 kronors årspremier, synnerligen obetydliga. Skulle för dessas del pensioneringen över huvud hava någon mening, syntes det oundgängligt, att staten utfyllde vad som erfordrades för beredande av en till det minsta möjliga begränsad försörjning. En dylik partiell pensionering av de äldre årsklasserna, förslagsvis de biträden, som vid den tillämnade anordningens ikraftträdande redan uppnått 40 år, torde ej bliva alltför betungande för staten. Hovrätten ansåge det skäligen kunna ifrågasättas att, när domsagobitråde uppnådde 62 år eller därförinnan bleve varaktigt oförmöget till arbete, staten understödde biträdet med ett belopp, motsvarande det, varmed den enligt 34 § pensionslagen till biträdet utgående pensionen tilläventyrs understege pensionen för ett biträde, som hade att tillgodoräkna sig erlagda avgifter från en ålder av 39 år. För de biträden, som vid anordningens ikraftträdande redan uppnått 62 års ålder, syntes staten böra ensam åtaga sig att betala så stor pension, som skulle hava utgått, om avgift erlagts alltifrån 39 års ålder.

Statskontoret har anfört att, då onekligen en pensionsålder av 67 år för dessa biträden finge anses för hög, syntes det statskontoret önskligt, att pensionsfrågan ordnades genom gruppförsäkring.

Pensionsstyrelsen har erinrat om det förslag till ändring av 34 § i lagen om allmän pensionsförsäkring, varom pensionsstyrelsen i skrivelse den 24 februari 1925 gjort framställning till Kungl. Maj:t, vilket förslag innebure, bland annat, att skillnaden mellan enskild försäkring och grupp-försäkring skulle upphävas, att frågan om pensionsåldern skulle ställas på framtiden och överlämnas åt den försäkrades avgörande med endast den inskränkningen, att rätten till dylik ålderspension skulle inträda tidigast vid fyllda 55 år och senast vid fyllda 70 år, samt att något avtal med pensionsstyrelsen om försäkringsvillkoren icke skulle ifrågakomma.

Härefter anför pensionsstyrelsen vidare, bland annat:

Pensionsstyrelsen ansåge för sin del i likhet med de sakkunniga, att den frivilliga pensionsförsäkringen väl lämpade sig för ett provisoriskt ordnande av ifrågavarande biträdens pensionering, särskilt efter en omläggning enligt det av styrelsen den 24 februari 1925 framlagda förslag, och ville styrelsen understryka vikten av att detta förslag snarast möjligt upptoges till behandling.

Av de två alternativa förslag, vilka framlagts av de sakkunniga, syntes den som alternativ I föreslagna enskilda försäkringen pensionsstyrelsen under för handen varande förhållanden vara att föredraga framför grupp-försäkring. Såsom de sakkunniga anmärkt torde de nu föreslagna åtgärdernas provisoriska karaktär ävensom den vid varaktig oförmåga till arbete före 67 års ålder inträdande rätten till en pension, välkens belopp enligt vissa av den enskilda försäkringens tariffer bleve högre än motsvarande förtidspension enligt grupp-försäkringstariffer med lägre fastställd pensionsålder, vara ägnad att göra den enskilda försäkringens pensionsålder av 67 år antaglig. Det syntes icke heller innebära någon mera allvarlig olägenhet, om i vissa fall ålderspension för allenast ett eller annat års avgifter, erlagda till frivillig försäkring enligt nu gällande bestämmelser, skulle komma att utgå från en senare tidpunkt än den pension, som kunde hava åstodkommit genom för samma personer efter för-

säkringens omläggning verkställda inbetalningar. Styrelsen ansage sig dessutom kunna antaga, att möjligheter icke komme att saknas att i samband med en omläggning av den frivilliga försäkringen bereda redan avslutna personer tillfälle att i önskvärd utsträckning få för försäkring enligt de nya villkoren, varmed här i främsta rummet avsages rätt till lägre pensionsålder, tillgodoräkna sig även tidigare erlagda avgifter.

Emot gruppförsäkring enligt alternativ II ville pensionsstyrelsen anmärka, att några tvingande skäl icke syntes nödvändigöra tillskapandet för de icke rättsbildade domsagobiträdenas räkning av en ny form av försäkring genom det eljest föreskrivna avtalets ersättande med av Kungl. Maj:t särskilt för detta fall utfärdade föreskrifter. Utan att vilja ifrågasätta möjligheten av en sådan anordning ville pensionsstyrelsen dock framhålla, att densamma utan tvivel skulle medföra vissa svårigheter ur förvaltnings synpunkt. Vid en omläggning av den frivilliga försäkringen borde i alla händelser för detta fall eventuellt utfärdade särskilda föreskrifter upphöra att gälla eller möjligen ersättas av nya bestämmelser.

Generaldirektören af Jochniek anförde i särskilt yttrande:

Han vore satillvida av skiljaktig mening, att enligt hans uppfattning de icke rättsbildade domsagobiträdenas pensionsfråga borde utan alltför stor olägenhet kunna ordnas inom gruppförsäkringen med en pensionsålder av exempelvis 60 år enligt av Kungl. Maj:t härför särskilt utfärdade föreskrifter, därest mot förmodan en omläggning av den enskilda frivilliga försäkringen med i viss mån fakultativa pensionsåldrar icke under den närmaste framtiden skulle komma till stånd. En obligatorisk pensionsålder av 67 år syntes honom nämligen knappast lämplig i ett sådant fall som föreliggande.

I fråga om de av de sakkunnigas majoritet upptagna bestämmelserna om *åliggande för hovrättspresidenterna* att för varje domsaga, efter förslag av häradshövdingen, *reglera anordningarna* för skrivgöromålens utförande hava de flesta häradshövdingarna och styrelsen för föreningen Sveriges häradshövdingar avstyrkt en dylik anordning och i stället uttalat avslutning till den vid betänkandet fogade reservationen. Endast i ett 20-tal av de från häradshövdingarna inkomna utlåtandena har någon erinran mot majoritetens förslag icke framställts.

Till stöd för avstyrkandena i denna del hava häradshövdingarna väsentligen anført följande: Da häradshövdingarna vore ensamma ansvariga för domsagoarbetets behöriga gang, jämväl beträffande utskrivandet av expeditioner, och jämväl avlönade biträdena, måste de också hava full bestämmanderätt över detta arbetes ordnande. Skulle någon jämkning i denna princip ske, måste det åtminstone föreligga mycket starka skäl härför. Att en enskild arbetsgivare, som häradshövdingen dock i förevarande fall vore, skulle genom annan myndighets beslut kunna förpliktas att hålla visst antal biträden med fastslagen minimiavlöning torde vara uttryck för en princip, som kunde medföra betänkliga konsekvenser. Förhållandena inom en och samma domsaga kunde växla och motivera växling i anordningarna. Växlingar inträffade ofta även under ett och samma år och utan att kunna på förhand beräknas. Enda förutsättningen för att domsagoarbetet skulle kunna fullgöras ordentligt och inom föreskriven tid vore att det i förevarande hänseende lämnades häradshövdingarna fria händer. Arbetet utfördes i regel utan någon på förhand fastslagen arbetsfördelning; denna måste i avsevärd utsträckning lämpas efter beskaffenheten och myckenheten av det vid olika tider in-

kommande arbetsmaterialet. Genom hovrättens bestämmanderätt kunde ett för domsagoarbetets utförande och för häradshövdingens ekonomi högst betänkligt ingrepp komma att ske. Hovrätterna vore ganska främmande för ifrågavarande ärenden. Skulle någon kontroll erfordras, torde denna kunna ske genom att häradshövdingarna angående sina biträden ålades insända uppgifter till justitiedepartementet eller hovrätterna.

Svea hovrätt har i denna del anfört bland annat:

De garantier, man på detta sätt sökt uppnå mot ett befarat kringgående av bestämmelserna om de fasta biträdenas minimiavlönning, torde i själva verket vara mera skenbara än verkliga. En hovrättspresident kunde icke i fråga om renskrivning och andra kansligöromål i de särskilda domsagorna äga den ingående kännedom, som skulle erfordras för kontrollerande av häradshövdingarnas förslag beträffande antalet fasta biträden eller lämpligheten av att i stället för sådana biträden anlita tillfällig arbetskraft. Han torde esomoftast finna sig föranlåten att taga ett förslag för gott, även i fall, där han tilläventyrs hyste vissa tvivelsmål om förslagets vederhäftighet, tvivelsmål, som ingalunda behöfve beröra förslagsställarens heder utan allenast hans förmåga av objektiv värdesättning i fall, där det egna intresset vore i fråga. När skrivgöromålen i en domsaga nått den omfattning, att desamma endast med svårighet kunde av de fast anställda biträdena medhinnas med 7 timmars dagligt arbete samt en ytterligare ökning av stadigvarande art syntes vara att förvänta, vore det ett gradspörsmål, huruvida ett nytt biträde borde anställas och, därest sådan anställning syntes nödig, vilken arbetstid borde fastställas för detta biträde samt för de förutvarande. Förklarligt vore, om häradshövdingen icke alltför mycket hastade med framställning om anställande av ett nytt biträde, en åtgärd, som för honom kunde medföra en ej obetydlig ökning av kostnaderna för domsagans förvaltning. Att hovrättens president skulle härvidlag taga initiativ förutsattes icke i förslaget, och en bestämmelse i sådan riktning skulle i själva verket bliva av föga värde, då presidenten vanligen vore ur stånd att bedöma, huruvida en konstaterad ökning av skrivgöromålen vore bestående, och än mindre kunde överblicka möjligheten och lämpligheten av att på den ena eller andra platsen låta skrivgöromålen ombesörjas på annat sätt än genom fasta biträden. Skulle emellertid en president av en eller annan anledning hysa misstro till någon häradshövdingens uppgifter och förslag samt känna sig förpliktad att närmare kontrollera dessa genom inhämtande av upplysningar från skrivbiträden och andra, måste en dylik kontroll, vare sig den ledde till det ena eller det andra resultatet, te sig tämligen odiös, och skulle den leda till andra bestämmelser i fråga om skrivarbetets ordnande än häradshövdingen tänkt sig, vore det måhända tvivel underkastat, huruvida synnerligen mycket i själva verket vore vunnet genom dylika tvångsåtgärder på ett område, där häradshövdingen dock alltjämt måste bära det huvudsakligaste ansvaret för göromålens gång. Från nu antydda synpunkter låge det närmast att ansluta sig till den vid betänkandet fogade reservationen och således, med avstående från all kontroll över antalet fasta biträden i domsagorna, inskränka sig till att genom bindande föreskrifter reglera häradshövdingens förpliktelser gent emot de fasta biträden, han själv kunde finna lämpligt att anställa. Såsom hovrätten i det föregående framhållit, låge visserligen fältet då öppet för det kringgående av den föreslagna lagstiftningen, vartill densamma på ett eller annat håll kunde vara ägnad att fresta; men om den kontroll, som kunde ifrågakomma, i själva verket

måste bliva så gott som värdelös och ur vissa synpunkter skadlig, innebure dess uppgivande knappast någon förlust men väl den fördel, som lage i att lagstiftningens vederhäftighet ej sattes på spel.

Göta hovrätt samt hovrätten över Skåne och Blekinge hava anslutit sig till reservationen, den sistnämnda hovrätten under uttalande likväl, att med hänsyn till det relativt ringa antalet häradshövdingar, som lydte under denna hovrätt, det icke syntes kunna befaras, att det remitterade förslaget godkännande skulle kunna föranleda oskäligen ökning i arbetsbördan för presidenten och sekreteraren.

I fråga om sättet för genomförandet av den ifrågasatta anordningen med reglerande bestämmelser, nämligen att häradshövdingarna skulle vara skyldiga att underkasta sig dessa bestämmelser för rätten att i fortsättningen få uppbära den förhöjda expeditionslösen, har i flertalet utlåtanden icke framställts någon erinran, men i en del yttranden har anmärkts, att mot häradshövdingarna härigenom brukades ett betänkligen påtryckningsmedel för genomförande av föreskrifter å ett område, där häradshövdingarna själva bure ansvaret och jämväl borde bibehållas vid bestämmanderätten, att häradshövding, som icke ville underkasta sig bestämmelserna, visserligen icke skulle vara därtill skyldig, men den härför stadgade påföljden att icke längre få åtnjuta den förhöjda expeditionslösen skulle ingen häradshövding kunna taga.

Med hänsyn till den ökning i förvaltningskostnaderna, som komme att föranledas av förslaget genomförande, har i många av de av häradshövdingarna avgivna utlåtandena framhållits såsom rättvist och billigt att häradshövdingarna beredes kompenstation, så att de utan olägenhet kunde fullgöra de föreslagna bestämmelserna, enär en nedgång snarare än en stigning av löseninkomsterna i domsagorna torde vara att förvänta och omkostnaderna icke minskats sedan den provisoriska lösenförhöjningen medgavs; och har härvid bland annat hemställt om förhöjd lösen jämväl för gravationsbevis. Även har uttalats att staten borde vidkännas de ökade kostnaderna. I detta sammanhang har även erinrats om att lönefyllnaderna för häradshövdingarna äro avsedda att gälla under 5 år, räknat från den 1 juli 1923, eller till den 1 juli 1928, men att med hänsyn till de ökade förvaltningskostnaderna lönefyllnaderna borde omräknas redan nu eller förslaget ikraftträdde uppskjutas till den 1 juli 1928.

Statskontoret, som uttalat visst önskemål i fråga om pensioneringen, har anført, att i övrigt hade betänkandet med däri avgivna förslag från de för utredningen angivna förutsättningarna icke givit statskontoret anledning till erinran eller yttrande.